

Leto I. — Štev. 4.

JUG

IZDAVA:

FRANC DERGANČ.

VREJA:

NIKO ZUPANIČ.

VSEBINA:

Liberalec ali klerikalec?	Parlamentarec
Sovražnikom. Pesem	Kaz. pl. Radič
Verdi in Wagner	Cl. Norden
Pesmice	Kaz. pl. Radič
Kaj bodi temelj narodni literaturi?	Nis Vodoran
Prijatelj. Novela	Mirko Jagodič
Kosovo.	Niko Zupanič
Pesem svobode	Kaz. pl. Radič
Julius Zeyer	Božena Augu- stinová
Darwin.	Fr. Derganc
Pregled.	
Stope.	
Listnica vredništva.	

— 1901. —

Izhaja po enkrat na mesec:

Cena: celo leto 5 K, pol leta 2 K 50 h.

Tiska Friderik Jasper na Dunaju.

JUG

Liberalec ali klerikalec?

Spisal Parlamentarec.

Zadnjič sem govoril z uglednim državnikom, tožil sem mu, kako se nam Slovincem slabo godi, kako nas povsod preganjajo in nikjer ne vpoštevajo. Imenitni mož je odgovoril: »Sami ste si krivi? Kaj pa prav za prav hočete? Kje imate svoj program, svoje zahteve? Izpraševal sem slovenske poslance, druge Slovane, pa nisem mogel ničesar izvedeti. Saj malokdo ve, da Slovenci še sploh živijo. Noben narod nima tako slabih poslancev kakor vi! Če ob sedanjih razmerah že ne morejo nič posebnega v parlamentu doseči, vendar je tukaj mesto, da svet izve o Slovincih in njih programu. A vaši poslanci se ne ganejo, ne odprejo ust, kakor bi imeli Slovenci vsega v izobilju, ali pa, kakor da so že sami obupali nad svojim narodom in se jim vidi vsaka beseda zanj izgubljena. Strašno slab vtisek napravi to na vsakogar, ki se zanima za Slovence; nikdo jih ne more resno uvaževati, ker so danes tako, jutri drugače, kakor večje tavajo brez cilja in životarijo od danes do jutri. In kdor pozna vaše domače razmere, tisti domači strankarski boj, obhaja ga nevolja, ker vidi, da nezreli politični kričaci slepijo narod in se brezvestno igrajo z njegovimi najdražjimi svetinjami. Tudi vlada se ne bo nikoli ozirala na vas, ker nimate nobene resnosti in odločnosti. Kaj pa prav za prav hočete, kje je vaš program, vaše zahteve?« Tudi jaz nisem mogel odgovoriti, ker Slovenci res nimamo zdaj nobenega narodnega programa. In program je duša vsakega naroda, ki ga vodi in mu daje moč življenja. Če se izneverijo narodu njegovi voditelji, ima vsaj program, ki ga družijo v celoto in varuje razpada. Narodno zlo izvira iz tega, ker nimamo programa in životarimo kakor čreda brez pastirja.

Slovenci se delijo v dve stranki, v liberalno in klerikalno. To sta edino pravi imeni, pridevek »naroden« je brez pomena. Liberalci in klerikalci so vstali najprej na Kranjskem, a zdaj se ločijo skoraj vsi Slovenci v ta dva tabora. Kako je prišlo do te ločitve? Liberalno stranko vodi dr. Ivan Tavčar s svojim glasilom »Slovenski narod«. Kakor na mladega junaka smo obrnili zaupljivo oči na Tavčarja, ko je stopil prvič na politično polje. Prej smo ga poznali samo kot ognjevitnega romantičnega pisatelja. Od začetka je bil radikalen narodnjak in s svojim brezobzirnim nastopanjem nam je obujal najlepše upe. Tavčarjev zmagoviti radikalizem je začel nevaren postajati našim narodnim sovražnikom, vladi in Rimu. In na tajnem so naši narodni nasprotniki skovali načrt, da preprečijo to zmagonosno prodiranje narodnih idealov. Jako zvito so zasnovali načrt in nastavili Tavčarju past. Mahnič in Missia, najnesrečnejši imeni v zgodovini, slov. naroda! Rim si je vzgojil Mahniča v Gorici in vlada je poslala v Ljubljano škofa Missio, da nastavita železo slovenskim radikalcem, namreč železo klerikalizma, oziroma ultramontanizma. Mladi Tavčar niti slutil ni, kaj se namerja in pripravlja in predno se je zavedel, že je tičal v pasti. Tavčarja je izzval klerikalizem na boj, Tavčar ni pregledal nasprotnikovega načrta, namena, niti pomislil ni, kakega nasprotnika ima pred seboj, ampak takoj brez pomisleka udaril. Tavčar je storil s tem največji taktični pogrešek v našem narodnem osvobodjevalnem boju in spravil narod na rob prepada. Kaj je klerikalizem? To je tisočletna in stoglava pošast, ki ima svoje požrešno in nenasitno telo v Rimu, a glave izteza po celem svetu. Klerikalizem je političen tok, ki izvira v Vatikanu in se razliva po celem svetu. Ta politična struja hoče, da bi imel rimski škof oz. papež svojo državo in vojsko, kakor drugi posvetni vladarji, da bi papež zapovedoval celemu svetu in bi se pred njim tresli kralji in cesarji. Klerikalizem je čistokrvni naslednik lakotnega imperIALIZMA rimskih cesarjev. Klerikalizem je največji nasprotnik narodnega razvoja in vsakega napredka, najhujša pijavka človeške družbe; klerikalizem ščuje narod proti narodu, da igra potem ulogo tretjega, ki ima dobiček. Klerikalizem nima s krščansko vero nič opraviti, on smeši Kristusovo vero in jo izkorišča v najpodlejše namene; edini namen klerikalizma obstoji v tem, da podjarmi celi svet, vse narode Vatikanu in jih spravi v njegovo duševno in telesno odvisnost.

Politična konstelacija zadnjih let je spet omogočila, da je začel klerikalizem napredovati v posameznih državah, ki ga kličejo na pomoč kot staro priznano firmo in bojno kohorto. To velja posebno o Avstriji, ki rabi opore proti protestanski Prusiji in pravoslavni Rusiji. Klerikalizem prodira in vlada ga podpira, isti interesi družijo oba, namreč boj za obstanek. Tako ojačen klerikalizem je nepremagljiv v sedanjih razmerah: sicer pa je nedavno pisal nemški učenjak, da ima klerikalizem komaj polovico življenja za seboj, ker bo trajalo še par tisoč let, predno zgine s sveta neumnost, ki je edini steber njegovega obstanka. Klerikalizem je v Avstriji torej silna moč, katero mora vsak politik vpoštevati pri vsakem koraku. Klerikalizem je pošast, ki rase samo v odporu; ako ji odsekaš eno glavo, zraste takoj deset drugih. Klerikalizem samo izziva in gorje mu, kdor se spusti ž njim v boj! Srečno hodi le tisti, ki zna ubrati tako pot, da se mu izogne.

Voditelj slov. liberalcev, dr. Tavčar, je storil ravno s tem največjo taktično napako, ker ni hotel vpoštevati nepremagljivosti klerikalizma in se je spustil lahkomisljeno v boj, dasi bi se mu bil lahko ognil. Isto napako je storil še večji mož nego je Tavčar, to je veliki državnik Bismarck. Tudi on je šel nepremisljeno klerikalcem v past, ki so ga prisilili potem, da je skesano prišel v Kanoso. Klerikalizem se pri sedanjih razmerah še ne da ubiti, zato ga moramo na miru pustiti in se mu izogniti. Ko bi bil Tavčar prebrisan in misleč politik, se ne bi bil niti zmenil za izzivanje, ampak junaško korakal dalje po načrtani poti radikalnega nacionalizma in samo toliko premenil svojo bojno taktiko, da bi bil izločil vse tiste momente, kjer bi mu prišel izzivajoči klerikalizem lahko do živega. Ali Tavčar ni bil toliko previden in naši narodni sovražniki so dosegli, kar so hoteli. Premamili in omotili so naš narod, da je obrnil pozornost od samega sebe in svoje bodočnosti ter začel brez upa zmage nesrečni boj s klerikalizmom. Naši največji narodni sovražniki, Nemci in Italijani, se zadovoljno hahljajo in se na tihem pripravljajo, da se polastijo vseh važnih postojank v deželi in gospodarstvu in nas tako polagoma pometejo s površine. Ljubljanski liberalizem ne reši slov. naroda, slovenski liberalizem samo pobija klerikalizem, ki ga ni mogoče ubiti; vse narodove moči absorbira ta zvito vprizorjeni boj, tako da sploh ni mogoče skrbeti za narodno kulturo in gospodarstvo. A vendar je naša

edina rešitev le v tem! Tirajmo radikalno narodno politiko v kulturi in gospodarstvu in klerikalni okovi odpadejo sami od sebe!

Prijatelj Tavčar! Ti si politik za slovenski narod, ne zase! Ali kaj Ti narekuje slovenska politika? Da skrbiš za narodov obstanek; za njegov napredek v kulturi in gospodarstvu! Ali pa dosežeš to s programom, ki si ga razvil 26. decembra 1900 v »Mestnem domu« v Ljubljani? Rekel si: »Že samo moje ime je nekak program. Jedro imena kakor programa pa je neizprosno nasprotstvo tistemu, kar se imenuje klerikalizem«. Vsi misleči Slovenci obsojamo to Tvojo politiko; odkrito Ti povemo, da smo izbrali zadnjič, ko smo Te izvolili za slovenskega poslanca, samo iz dvojnega zla manjše; a nikakor Te nismo izvolili zato, ker se morda skladamo s Tvojo politiko. Tvojo politiko obsojamo, ker si prvič krenil s prave poti in s tem omogočil ta bratomorni boj, drugič pa obsojamo tudi način bojevanja samega. Dokler si bil radikalen narodnjak, Te je narod ljubil in se zbiral krog Tebe, ali zdaj se Ti je odtujil in zapuščen je kakor otroci brez očeta. Kar se je zakrivilo, se še lahko popravi, a tega ne moreš popraviti niti Ti, niti Tvoje glasilo »Slovenski narod«. Ostala Ti je samo častna dolžnost, da se prostovoljno umakneš. In narod Ti bo hvaležen vekomaj! Ako se pa upreš iz katerega koli vzroka svoji dolžnosti, dvigne se narod sam proti Tebi, da Te vrže. In Tvoj spomin bo preklet!

V avstrijskem parlamentu se pripravljajo važne reči. Vlada in stranke so spoznale, da država v tej obliki ne more več dalje obstajati. Na vse strani se vrše tajna pogajanja. Stranke so se pripravile za vsak slučaj in mirno čakajo, kaj pride. Samo Slovenci tavajo nepripravljeni, še zdaj niso postavili svojega programa. Nikdo se ne gane, nobeden ne vpraša: »Kaj bo? Kaj naj storimo«?

Nazaj! kjer smo začeli, kjer je začel mladi radikalni Tavčar! Hrbte k sebi, obraze ven! Poglejte na meje, kako se pripravljajo naši najhuši narodni sovražniki Nemci in Italijani na zadnji naskok!

Naš program so postavili že naši očetje 1848, ki so zahtevali narodno avtonomijo (združena Slovenija) in slovensko vseučilišče v Ljubljani. Jedro je tu in program je treba samo dopolniti po sedanjih potrebah. Narod hoče realen program z real-

nimi zahtevami. Narod vprašuje; kaj? ne: kako? Iz programa samega mova vreti in kipeti tista moč, ki prešine z ognjenim navdušenjem celi narod in ga združi v en sam mogočen, zmogovit val. Program mora natančno označiti vse naše narodne kulturne in gospodarske težnje, na pr.: slov. gimnazije, realke, obrtne šole, trgovska akademija, slov. vseučilišče i. t. d., gospodarska osvojitve Trsta, Gorice, Celovca, Celja, Maribora i. t. d., narodna trgovska in obrtna podjetja. A pred vsem mora izviti naš vseslovenski program klerikalcem tisto orožje, ki ga vihtijo proti našim narodnim težnjam. To je očitanje verskega boja in preganjanja duhovnikov. Naš narod je in mora ostati krščanski, naši politiki in narodni voditelji morajo biti krščanski možje. Večkrat se je že povdarjalo, a jaz povdarjam še enkrat, da je treba narodno delo razdeliti in posebno delokrog naših politikov do zadnje podrobnosti določiti, osobito pa vse znanstvene in umetniške težnje izločiti, da ne more naših narodnih voditeljev zadeti nikako očitanje hinavstva, brezverstva i. t. d.

Klerikalci ne bodo mirovali in izzivali bodo dalje. Norčevali se bodo iz nas, če bomo živeli krščansko, kakor se je posmehoval »Slovenec«, ker je nekdo izmej narodnjakov molil pri volitvi, ko je zazvonilo »angeljsko češčenje«; muzali se nam bodo, ko bomo vršili svoje verske dolžnosti in skrbeli v svoji družini za pravo krščansko življenje i. t. d. Klerikalci nam bodo še dalje blatili naše narodne svetinje, kakor »Slovenec« ni mogel prehvaliti Ilešičeve brošure oz. pamfleta na Prešerna, čeprav je izšel baš on ob stoletnici v praznični obleki! Tako farizejstvo! Klerikalizem potrebuje nasprotnikov, kjer jih ni, tam si jih hoče s silo in zvijačo vzgojiti. Cave canem! A mi molčimo, ne zmenimo se zanje, brezobzirno in neomahljivo stopajmo dalje, kakor nas vodi naš narodni program in kakor zahteva srečna in velika bodočnost našega naroda! In narod bo kmalu uvidel, kje je resnica, kje je prava vera, ki se kaže osobito v delih; pride čas, ko bo narod sam vstal, da brani vero pred klerikalci in jim zakliče s sv. Jakobom: »Bodite izvrševalci besede in ne samo poslušalci, ki varajo same sebe. Kajti, če kdo besedo samo posluša in je ne izpolnuje, podoben je možu, ki ogleduje svoje telesno obličje v zrcalu; ogleduje se namreč, odide in takoj pozabi, kakšen da je bil. — Kaj pomaga, bratje moji, če kdo pravi, da ima vero, del pa nima? Ali ga bo mogla vera sama rešiti?

Ti veruješ, da je en Bog; dobro delaš, tudi hudiči verujejo in se tresejo. Hočeš pa spoznati, o nečimerni človek, da je vera brez del mrtva? Ali vidite, da se človek opravičuje z deli, ne samo z vero? Kajti kakor je telo brez duha mrtvo, tako je tudi vera brez del mrtva! Torej tudi hudiči verujejo in se tresejo pred Bogom, in ljudje se razlikujejo od hudiča samo po delih. Ali kakšna so to dela, ki jih počenjajo klerikalci? Ako v celoti preišljujemo Kristusovo življenje, ali je tako delal in učil Kristus?

Narod je najvišji gospod, mi smo njegovi hlapci. Ne, kakor mi, ampak, kakor narod hoče! In narod hoče živeti in rasti. Ali življenja in rasti mu ne da klerikalizem, ki mu hoče vzeti svobodo in ga spraviti v duševno in telesno odvisnost od vati-kanskega imperializma, ne da pa tudi Tavčarjev liberalizem, ki brez vsakega programa samo podira in mu pozitivnega dela ni mar. Narod otmejo tisti misleči in zavedni Slovenci, ki jim je blagor in bodočnost naroda nad vse, ki gojé samo eno željo, ki porabijo vse moči samo zato, da bi naš narod v vsakem oziru napredoval in postal močan. Narod so prebudili narod-njaki in narodnjaki ga tudi rešijo!

Sovražnikom.

Naprej, sovragi!
Kar muk, zvijač so kdaj
Pekla iznašli gospodarji,
Iz vaših rok občutim naj!

Ko kralj po zmagi
Stoji na gori hrast,
Stoletni boji so z viharji
Mu dali silo in oblast.

Kazimir pl. Radič.

Verdi in Wagner.

Spisala Cl. Norden.*)

Giuseppe Verdi — tudi on je končal svojo pot življenja in vstopil v kraljestvo nesmrtnosti. Godba — res nesmrten, bogat svet! Kako krasni, veliki so njegovi zakladi in bogve kaj

*) Te misli je napisala za »Jug« ameriška glasbenica in pisateljica Cl. Norden.

še skriva za bodočnost v svojem krilu! K pomnoženju tega neizmerne bogastva ni malo pripomogel dne 27. prosinca 1901 umrli »maestro«. Verdi je v svojem stremljenju, da spopolni italijansko šolo, pravi mojster v uporabi »kantilene«, nikoli se ni oddaljil iz človeške bližine in čutil je posebno potrebo, da izrazi svoje duševno gibanje s človeškim glasom; — drugače njegov sodobnjak Richard Wagner, ki je težil samo po soglašanju vsebine in dejanja z godbo in tako povzročil popoln prevrat v značaju opere. Ves čar Verdijeve umetnosti občuti človek, če prisluškuje izlivu njegove fantazije, pozabi svet, okoli in sebe ter živi samo še v kraljestvu glasov. Z rastočim navdušenjem in zanimanjem zasledujemo dviganje in padanje, naraščanje in pojanje glasu, ne moremo se prečuditi umetnikovi ročnosti, s katero nam odkriva vedno nove lepote in prisrčnosti človeškega glasu. Priprostost instrumentacije in sladkost laskajočih se in harmoničnih melodij vzbudi v poslušalcu veliko radost in iskreno ljubezen do godbe, ob enem pa tudi neomejeno spoštovanje do stvarnika teh darov.

Temu nasproti so Wagnerjeva dela v polni meri dramatična in polnoglasna in spravijo vsako žilico našega jaza v največjo napetost s tem, da združijo vse moči, s katerimi razpolaga glasbena umetnost. Wagner je združil muzikalične in dramatične ideje v eno veliko celoto: zato so njegovi učinki na naše dovtetno srce tem globlji. občutiti nam dajo vsak boj, vsak še tako rahel odmev v predstavljalcih, da, celo vsako fazo posameznih vtiskov, ki se vrše v njihovi duši. Najtajnejša in najjačja čustva se nam zbujajo in glasovi nas nesejo lahko, vedno lažje kakor na krilih višje in višje, dokler nam ne zgine svet spred oči; kakor pijana nam plava duša v novem, čudokrasnem svetu, kjer ni začetka ne konca, ne preteklosti ne bodočnosti, ampak večna sedanost, v kateri se čuti duša isto z vsemirjem. Kakor se vsaka stvar razvija, rase, dokler ne dozori, tako tudi umetnosti, in v Wagnerju imamo vrhunec v razvoju opere.

Tiho in mirno, ali vidno stopa poleg njega Verdi, vidimo ga, kako sigurno se bliža cilju, kjer ga čaka lovor, slava in bogastvo. Zatvori njegove duše so odprti in svobodno kipijo na dan pojoči in svirajoči glasovi. Kakor mehki in božajoči žarki spomladanjega solnca lijejo v našo dušo in čustva svobode in ljubezni vstajajo pod njimi kakor cvetice v mlademu vrtu. Verdi se mi zdi kakor potok, ki izvira v gorah, tukaj šumlja

in žubori čez skalne pragove, a tam se zopet mirno, neslišno vije čez travnike in tako naprej v neskončnost. Celo manj bistri opazovalec domneva, da vidi v kristalni čistosti tega potoka belo, peščeno dno, celo neizobraženo uho sliši v njegovem šumljanju tisoč melodij.

Ali Wagner je podoben silnemu, vihnemu morju, naše čuteče srce je čolniček, ki so ga odtrgali valovi od obali. Morje besni, rohni, valovi nas zgrabijo in vržejo v vrtoglavo višino, kjer trepečemo in se tresemo od bojazni, a voda se razdeli, žrelo se odpre in iz višine pademo v globočino, na temno dno morja; za trenotek se gladina umiri in v opojni slasti se zopet ziblremo na površini, vihar preide v pihljanje večernega vetriča, dokler ne zavlada veličastna tišina. Čuje se samo ritmično bitje našega srca, oko se čudi in hoče objeti neizmerno daljavo. Na-posled sede mir tudi v naše prsi in vprašujoče se potopi naš pogled v brezdanje globine.

Pesnice.

I.

Vetrovi in snegovi	Kdaj gladka mi stezica
Zameli so goro;	V goščavi prekopni,
Kedaj pa spet gozdiček	Kdaj brat vijolic plaho
Ozeleni pod njo?	Devojče prihiti?

O sreči in ljubezni
Bi s tički pel že rad;
O zima, bela zima,
Kaj hočem do takrat?

2.

Mati so dejali:	Gori na nebesih
»Hčerka, hodi spat!«	Zvezdice sijo,
Mati spijo, jaz pa	Pojejo fantiči
Grem na okno stat.	Doli pod vasjo.

Lepi, mladi fantje
Pojejo lepo,
Ah, in meni v srcu
Je tako tesno.

Kazimir pl. Radič.

Kaj bodi temelj narodni literaturi, moderno ali narodno svetovno naziranje?

Ako hočemo, da nas bodo drugi narodi prištevali kulturnim narodom, moramo skrbeti med drugim tudi za narodno literaturo. K temu pa treba še kaj drugega, kakor slovenskega jezika. Ako bi Slovenci preveli na svoj jezik nemške, laške, francoske, angleške, ruske . . . klasike, bi li mogli trditi, da imajo svojo literaturo? Če tudi prevedemo klasike vsega sveta in vseh časov na slovenščino, nihče ne bo dejal, da imamo svojo literaturo. Pa tudi tedaj se naši literarni proizvodi ne bodo upoštevali, ako ne bodo imeli nič drugega na sebi, kar bi razodevalo, da so slovenski, kakor slovensko obleko. Nihče ne pojde iskat v slovensko literaturo, kar stokrat lažje in bolje drugod najde. Naši literarni produkti, pri katerih pisci na nič drugega ne gledajo, kakor zgolj na umetniški moment, so brezumna in brezuspešna konkurenca z drugimi narodi. Ako mi je brati posnetke tujih vzorcev, rajši in z večim pridom berem originale.

Bodi literarni proizvod še tako zanimiv, še tako rafinovano lep, vendar nas ne ogreje, nam ne pospeši krvotoka, ako nam ne seza v globino naše duše in našega srca. Seza nam pa tedaj v dušo in srce, ako nam poda kaj znanega, kar je v tesni zvezi z našimi mislimi in našimi čuvstvi.

Vže to zbudi našo pozornost, ako nam pisatelj črta kako osebo, katera so nam zdi znana, ali nas spominja na kako markantno osebo, ali ako postavi torišče svoje povesti v kak znan, ali celo priljubljen kraj. Bralca zelo zanima, je-li pisatelj vse verno opisal, kaj je iz svoje fantazije dodal ali spremenil? Čim več znanih oseb sreča, čim več znanih nazorov najde, čim več znanega mu življenja se pred njim razvija, čim več znanih in lepih krajev gleda z duševnim okom pred seboj, tem bolj ga vse zanima, tem bolj se mu celi umotvor utisne v dušo. Sprejela je duša nekaj sorodnega, nekaj svojega va-se.

Drugače je to pri literarnih in tudi drugih umotvorih, kjer je bralca ali gledalca vse novo, vse neznano, nekako tuje, čeprav vabljivo in lepo. Vtisek je, ako je umotvor res lep, prijeten ali — površen. Psihologičnih pogojev ni, da bi novi vtisi zbudili našo posebno pozornost in naše zanimanje in da bi se čvrsto strnili z našimi nazori in idejami.

Tudi nova, nenavadna sredstva smejo se upotrebljavati, ali pravi umetnik rabi jih le redko in le tam, kjer so na svojem mestu. Preveč umetnik ne sme loviti efekta s takimi sredstvi, sicer bralec to opazi in — iluzija zgine. Moderna literatura in umetnost je polna in prepolna nenavadnih nepričakovanih in celo nenaravnih in nezdravih elementov, zato ne zbuja več zanimanja, ne podaja duši tiste hrane, po kateri ta hrepeni, dolgočasi in postaja zoperna, neprebavljiva. Častilci moderne umetnosti so se vže zdaj znatno ohladili ter se obračajo od nje.

Ako hočemo podajati narodu primerne duševne hrane, mora biti naša literatura narodna, mora imeti svoj temelj v srcu in duši našega naroda. Vsak slovenski pisatelj moral bi razum narodnega jezika dobro poznati čuvstva naroda in njegove nazore o življenju in o vsem, kar ga obkrožuje. Ta čuvstva in te nazore moral bi vestno upoštevati in na nje graditi. Čuvstva bi moral do neke meje idealizovati in oplemenjevati, nazore zbirati, čistiti in njih razvoj pospeševati.

K temu je potrebno, da pisatelj mnogo med nepopačeni, pristni narod zahaja ter ga pri različnih prilikah skrbno opazuje. Kdor ima pravo oko in uho, kmalu ve, kje mu je iskati pravih virov za spoznanje naroda, s kom se mu je več in intenzivneje pečati.

Slovenec je v obče iskren, odprt, ali živel je v takih razmerah, katere so to iskrenost kolikor toliko zagnile. Izkustvo ga je izučilo, da ne sme zaupati vsakemu človeku, ako si neče nakopati kake škode ali sramote. Zato je proti duhovnikom in proti drugi gospodi rezerviran, nezaupen, često moraš večkrat potrkati in previden biti, ako hočeš, da ti odpre svojo dušo in srce. Ako si pridobil njegovo zaupanje, ter je spil par kozarcev dobrega vina, ves drugi je, kakor sicer. Tedaj ti pove stvari, o katerih trezen nikdar ne govori in razvija nazore, katerim se po pravici čudiš. Od kod ti nazori? Mar jih je vino rodilo? Kaj še? Vino je rodilo le njegovo zgovornost, pomagalo je tem nazorom na dan; dalo mu je poguma, da je povedal, o čemur je vže često premišljeval; a ležalo je to skrito na dnu srca, nikomur se ni upal tega razodeti, ker je vedel, da se to protivi nazorom njegovih dušnih pastirjev, ali da je nasprotno veljavni javni morali.

Napačna bi bila misel, da je prosti narod top, da se brine samo za hrano svojemu telesu in da nikdar ne razmišlja, kaj

je ta svet, čemu je, odkod je, kaj dela človek na svetu in kaj ga čaka po smrti? V našem narodu je več mislecev, kakor se navadno misli. Skoraj vsaka vasica ima svoje modrijane, kateri duševno nadkriljujejo mnovega gosposkega človeka, ne po obsežnosti svojega znanja, pač pa po intenzivnosti in logiki mišljenja in opazovanja. To jih osposabljuje, da kritikujejo mnovega, kateri si domišlja, da sme nešolanemu kmetu govoriti, kar hoče.

Trdijo, da je temperament in značajnost, torej individualnost človeka največ v njegovi krvi. Dosledno treba trditi, da je individualnost naroda v krvi. Da, v krvi je dobršen del narodnega svetovnega naziranja, narodne filozofije, osnovan. Odkar so se naši pradedje pokristijanili pa do današnjega dne, prizadevala si je katoliška cerkev složno s tujimi nam gospodarji in z državnimi oblastmi, da našemu narodu izbije iz krvi njegovo individualno svojino. Vsa ta velikanska moč, katera je skozi stoletja delala proti naši individualnosti, mogla je narod naš uničevati, zatirati, ali ostanku naroda ni mogla iztrebiti njegovega naziranja. Potlačila, zakrila je to naziranje, branila mu je in brani mu še na beli dan, ali to narodno naziranje vendar le obstoji, če prav je latentno.

Naša sveta narodna dolžnost je, da to naziranje odkrijemo, da ga poiščemo, da mu pomagamo na svetlo. Sramota je, da nam, ki hočemo za narod delati, njegovi nazori, njegova duša ni poznana, in da jih tudi toliko ne upoštevamo, kolikor jih poznamo. Kakšni narodni pedagogi smo? Prvi pogoj, ako hočeš koga vzgajati, je, da mu zaviriš v dušo. — Nikar ne mislimo, da vse dosežemo, ako narodu drugo, tujo dušo vdihnemo, nove nazore v pusto glavo vbijemo. Ali mu bodo ti tuji nazori spremenili njegovo kri? Ali ne bodo njegovi narodni nagoni vedno in vedno izbijali na dan? Ali ne bode večna borba med prirojenimi in vsiljenimi mu nazori? In kaki bodo nasledki te borbe? Dosežemo li tako enotno zavednost, enotno naziranje sveta? Ne bode-li imel Slovenec dvojno bitje; eno svoje, drugo izposojeno; eno za-se, drugo za svojega bližnjega, za svet? Po katerem se bode ravnal, katero mu bode dajalo pravila za življenje?

Dolžnost je naša, da se seznanimo z narodovo dušo, z narodovim naziranjem sveta. To naziranje potem spopolnujemo; na temelju tega naziranja in v skladu z njim dalje gradimo.

Največi del narodne individualnosti leži v narodnih pregovorih, rekih in pesmih. Velike zasluge bi imel slovenski filozof,

kateri bi se lotil nabranega gradiva ter bi nam iz njega sestavil sistematično vedo o duševnem obzorju našega naroda; ako bi nam načrtal sliko narodove duše, ako bi nam podal narodno filozofijo. Glavni pomočki pri tem delu bi mu bili razun omenjenega gradiva in lastnega opazovanja naroda slovenska zgodovina, slovanska mitologija in kar je v zvezi z njo in primerjanje našega narodnega blaga z obilnim narodnim blagom drugih Jugoslovancev, zlasti naših krvnih bratov Srbohrvatov.

Na takem temelju bi se dalo vspešno delati za narodno vzgojo in omiko. — Najbolji naš pripovedovalec je stal na istem stališču. Kar koli je napisal, vse je prešinjeno z narodnim duhom. Koliko motivov iz narodnih pesmi, koliko dogodkov iz slovenske zgodovine, koliko narodne modrosti in narodnega humorja, koliko narodnih tipov je v njegovih romanih in novelah! In to je uzrok, zakaj se je Jurčič tako priljubil vsem slojem slovenskega naroda. Narod je videl v njegovih povestih samega sebe, svojo dušo, svoje življenje in to mu je prijalo. Spuščati se v podrobnosti ne dopušča nam skromni prostor tega lista.

Vem dobro, kaj bi mi odgovorili naši novi proroki in duševni voditelji, ki zvonec nosijo v naši literaturi: Altri paesi, altri costumi. Drugi čas, drugi duh. Gospoda! Ne pravim, da bi mi morali vrata zapirati moderni filozofiji, trdim pa, da smo še daleč od tega, da bi mogli in smeli vse na to kopito natezati, vse obdelovati po modernem svetovnem naziranju.

Nikdar ne bode imelo vse človeštvo enake krvi, nikdar se ne bode dalo vzgajati na isti način, po enem kopitu!

Moti se jako, kdor misli, da so zdaj vže utrjena tla človeškemu napredku, človeški vzgoji. Večina novodobnih pojavov v kulturi so eksperimenti, in večina teh poskusov ne obvelja. Valovi so to, kateri se razbijajo ob trdo pečino skrivnosti našega bitja in žitja, in katerim slede novi, da ravno tako brezvspešno pljuskajo ob to nerešljivo uganko.

Zakaj bi morali mi s svojimi slabimi silami vse poskušati, kar drugi poskušajo, ter se po mnogih neplodnih poskusih, kateri nam posrkajo najboljše sile in moči, zopet vračati na tista tla, kjer se najbolj varne čutimo, na narodna tla? Na teh tleh ostanimo, na teh tleh gojimo svojo slovensko individualnost, a pri tem se ozirajmo na resnični napredek drugih kulturnih narodov, zlasti naših najbližnjih bratov in presajajmo na naša tla tiste kulturne cvetke, katere ne ubijajo naše individualnosti, temuč ji

prijajo, in o katerih smo prepričani, da bodo lepo uspevale v sorodni zemlji. Kdor pa hoče delati samo na temelju moderne filozofije, katera mu ni prešla v meso in kri, naj dela, ali naj ne razobeša narodne zastave, razobesi naj zastavo mode in naj bode pripravljen nato, da bode jutri pobito videl na tleh, ali da bode celo sam pobijal, za kar se danes strastno bori.

Najlepši vzgled, kako se da narodno naziranje strinjati z napredkom drugih narodov, nam je Prešeren. Vsi Slovani priznavajo, da so njegove neumrjoče pesmi specifično slovenske, da iz njih odseva prava, narodna, slovenska duša, a po obliki ne razlikuje se od umotvorov najboljih pesnikov na svetu. Ohranil si je svojo narodno individualnost in vendar se je vzpel do največje pesniške višine.

Ali se je Prešeren robski oziral na duh časa? Niti so ga odvrnili glasovi nemške sirene, niti prezgodnji idejali Vrazovi od dela za preporod milega slovenskega naroda, kateremu je hotel postaviti temelj narodne literature, in kateri mu je postavil kljubu kratkovidnim in narodnim nasprotnikom svojim.

Ako se je neumrjočemu pesniku velikanu o stoletnici njegovega rojstva pripetilo, da mu v priznanje njegove požrtvovalne ljubezni, s katero je za svoj narod delal, pikolovni profesor odreka slovansko zavednost, značajnost, zanimanje za javnost in delavno moč, mu to njegove slave nikakor ne krši, pač pa škodi to ugledu sedaj živečega slovenskega roda, kateremu se smejo brez eksemplarne kazni krivca take . . . bistroumnosti tiskane ponujati.

Prešeren je prav dobro vedel, kaj dela; kaj se da doseči, kaj ne, a njegov učeni kritik niti tega ne ve, kaj je patriotizem.

Naj bi Prešerna posnemali vsi delavci na narodno-kulturnem polju! Postavili naj bi se vsi na narodno stališče in marljivo in vztrajno gojili narodno individualnost. Doživeli bi to zadoščenje, da bi videli, kako je masa naroda vneta za lepo in koristno knjigo in vže s tem bi bilo mnogo pridobljeno.

Literarni kritiki pa naj bi se v svojih kritikah vsacega večjega dela redno in neizprosno ozirali na to, stoji li pisec na narodni podlagi ali ne in katere ideje skuša oživitvoriti; bode-li narod, pročitavši to delo, kaj pridobil na plemenitosti mišljenja in čuvstev, bode-li se ogrel za kako blago misel ali ne?

Ne priporočajmo narodu umotvorov brez jasnih in plemenitih idej; ne begajmo ga še z meglenimi in neprebavljivimi produkti, saj je zbezan vže dovelj.

Vodimo narod iz mračnih in močvirnih nižav »v planinski raj«, kjer zlato solnce sije, da ga čist in zdrav zrak poživi in okrepi.

Nis Vodoran.

Prijatelja.

Novela. — Spisal Mirko Jagodič.

(Konec.)

V hôtelu Dragotin dolgo ni mogel zaspati, sprehajala ga je vročina in v divjem neredu so se mu podile misli po glavi.

»Preveč smo pili«, je vzdihnil in zopet vstal iz postelje ter začel po sobi hoditi. Po glavi mu je šumelo in z vsemi podrobnostimi so se mu začeli vrstiti pred očmi dogodki preteklega dneva: »Kako je Živka mej vrati obstala, povabila glavo in zarudela! Čudna ženska! In kaj hoče ta bratranec, ta Hrabroslav Skok? — Ne, ta človek ne spada v to družbo. Ali ni kakor igralec, ki pride ob nepravem času na oder? Zakaj je zasledoval Živko s takimi očmi? Kako se je Stanku pomračilo čelo! . . . Da bi Živka ž njim . . . Ni mogoče . . . Tak otrok . . . Morda se pa skriva za to nedolžno razposajenostjo samo zvijača.« Živka mu je postajala vedno večja uganjka, take ženske še ni videl nikoli. »Morda ga pa res vara in revež samo molči in trpi. Kaj družega naj bi pomenile tožbe v zadnjih pismih? Da, Stanko je nesrečen in skriva svojo nesrečo. Ta ostudni človek mu podira družinsko srečo. Proč ž njim, s pozorišča . . .!« Razburjeno je hodil Dragotin po sobi in stiskal pesti, utrujen je sedel in se zamislil. Za trenotek se mu je razvedrilo lice, ko se je spomnil zopet Živke, naslajal se je v spominu na njo in opajala so ga sladka čustva.

»O!« je vzdihnil in hrepeneče iztegnil obe roki . . .

Drugi dan, ko sta sedela Stanko in Dragotin še pri kosilu, je prišla v obednico Živka, že oblečena za sprehod: lahka, svetla, duhteča poletna obleka, širok florentinski slamnik z makom na glavi, v desnici solnčnik in v levici s svilo vezena empiretorbica.

»Gospod doktor«, je opozorila Živka Dragotina z mehkim glasom, lica so ji lahno rudela.

»Pa res, Dragotin, hodi, Živka te že čaka«, je pretrgal Stanko pogovor in jima začel popisovati pot, po kateri naj gresta in s katere se vidi največ okolice

Bil je lep poleten popoldan koncem junija. Nad zemljo se je bokalo mirno, sivkasto modro nebo in solnce je pripekalo, da je razbeljeni zrak gomazel nad cestami, zidi in strehami. Vse je zbežalo v senco, ulice so bile prazne in vsa okna zagrnjena. Živka je takoj krenila v senčni drevored, ki je peljal do gozda. Molče je stopal Dragotin ob njeni strani, parkrat je že začel govoriti in ji praviti o svojih doživljajih na gorenjskih planinah in na Dunaju; a glas se mu je nekako nerodno tresel in v grlu je čutil sušo, najti ni mogel pravih besedij in besedam ne pravega naglasa. Sicer ga pa tudi Živka ni mnogo poslušala, ampak tekala pred njim ali za njim in trgala cvetje po grivah ali me grmovjem.

»Gospod doktor, gospod doktor«, je klicala, če je zagledala metuljčka in ga začela loviti. Dragotin je šel počasi za njo srečen in zadovoljen, da mu ni bilo treba govoriti, na tihem je občudoval nje dekliško razposajenost, sem ter tja utrgal cvetko ob potu in jo nesel Živki, da jo povije v šopek. Srečen je bil, tako bi šel za njo celo večnost! Včasih je obstala in se ozrla po njem, se nasmehljala in spet odhitela. Po dveurni hoji sta prišla iz gozda v prvo vas in krenila v krčmo, ker sta bila oba trudna in žejna. Sedela sta pod košatim, zelenim orehom vaške gostilnice, prisel je tudi stari, zgovorni krčmar in pri kozarcu rujne, pristne kapljice se je skoro razprel živ pogovor. Pri slovesu je nasipala prijazna krčmarica Živki polno torbico črešenj. Pod orehom sta se Dragotin in Živka do dobra vdomačila in sprijaznila in nazaj grede sta si ves čas nagajala, kakor bi bila bogve že kako dolgo znana. Oba sta bila objestna in izredno dobre volje. »Dragotin!« je klicala ona njega in »Živka!« on njo. Pozabila sta vse in živela samo srečnemu trenutku.

Vročina je bila strašna in dušeca soparica se je čutila celo v gozdu pod vejami širokih in visokih smrek. Dragotin je napravil iz bukovih vejic pahljačo in pihljal Živki razgreti obraz.

»Oh, Dragotin, zakaj sva pila vino?« je vzdihovala Živka in se obesila trudna na njegovo roko. »Zdaj sem še bolj žejna . . . in vročina.«

Kakor brez moči je sela na mehki mah ob poti, širokovejnat grm je delal hladno senco. Nasmehnila se je in začela zobati črešnje iz torbe.

»Ah, kako je to dobro za žejo«, pogladila se je po prsih. Dragotin je stal na potu, se opiral ob palico in jo gledal.

»Ali nočete tudi vi, Dragotin?« ponudi mu ona črešnjo z drobnimi, snegobelimi prstki. On sede poleg nje, približa glavo in ji z ustnami vzame črešnjo.

»Glej ga, glej, kako mu je vročina polenila kri«, pokara ga hudomušno Živka. »Zdaj ga naj še pitam?«

»Pa narediva tako: jaz vas in vi mene. Potem si nimava kaj očitati!« odreže se Dragotin na videz malomarno, vzame črešnjo iz torbe in jo poda njenim ustnam. Nakrat je zmanjkalo črešenj in ona ga začudeno pogleda ter skloni bližje glavo.

»Hm?« ga ona globoko pogleda, kakor bi hotela vprašati: »Ali ni nič več?«

»Hm?« zamomlja on istotako in približa glavo.

»Hm?« primakne ona še bližje glavico in vpre vanj proseče in vprašujoče oči. Njemu šine kri v obraz. Ali ni to tisti nebeški obrazek, o katerem je sanjaril zadnja leta po cele noči? Ali ni to tista vitka, mala ženska z velikimi, živimi očmi, s črnimi, košatimi lasmi; ali ni to tisto živahno, gibčno telo, kakor bi bila v vsakem udu posebna duša? Ustne se vjemo, roke oklenejo in kipeča ljubezen združi oba v dolgem poljubu. Kakor omamljena zdrsne njena glavica na njegove prsi. Tako sedita molče. Kar začne ona ihteti in se še bližje pritisne k njemu. On jo prestrašeno pogleda in ona mu začne ihte šepetati dolgo povest o svoji nesreči: nobena ženska še ni ljubila tako svojega moža kakor ona svojega, vse bi bila dala zanj, kri in življenje. Njen bratranec Hrabroslav Skok jo je že prej nadlegoval s ponudbami, a jo nadleguje še zdaj, ko je oženjena. Nje mož vse to vidi, a molči in posebno prijazno občuje z njim. Kakor nalašč. Saj ve, zakaj? On jo sploh nikoli ljubil ni in zdaj se je hoče znebiti in duševno umoriti. Saj je brala že tak roman. — Dragotina je ta povest silno poparila, vedel ni, kaj bi odgovoril; začel jo je gladiti po glavi in tolažiti z nerazumljivimi besedami.

»To bi se lahko Stanku povedalo in vse bi bilo dobro!«

»O, jaz sama tega ne morem Nočem da bi prosila, se vsiljevala? rajši trpim« Govorila je mnogo, a Dragotin ni mogel razumeti skoro ničesar. Vstala sta in molče odšla proti

domu. Tisti večer so ostali vsi trije dolgo skupaj in se zabavali, Stanko je bil neobičajno dobro razpoložen.

Drugo jutro je Dragotin dolgo spal. Prišla ga je buditi hišina in mu prinesla pismo. Dragotin radoveden razpečati in čita: »Dragi! Imela sem strašno noč, nisem zatisnila očesa. Ali ga nisi sinoči videl? Kako vesel je bil! Nobenega čuta z mano. In jaz sem se silila in bila vesela, da ga ne bi užalila, — a v srcu sem hotela umreti. Dragotin, Ti si dober človek, reši me tega trinoga in reši me tistega strašnega bratranca, ki se ga tako bojim. S Teboj grem, kamor hočeš. Trpeti ne morem več dalje. Pridi, danes popoldan sem sama doma. Tvoja Živka.« Dragotin zgane pismo in ga spravi v predal. Tisto trenutje se odpro vrata in vstopi Stanko, žalostno sede na rob prijateljeve postelje in začne praviti, kako mu ruši Hrabroslav Skok zakonsko srečo; da blazno ljubi Živko, da pa se ona ozira za onim, da ga najbrže vara za njegovim hrbtom. Sam se ne upa, Živke vprašati in prositi, ker bi se iz tega rodilo samo še večje zlo.

»Dragotin«, konča Stanko, »prosim te, spregovori ž njo pametno besedo. Morda tebe uboga. Hvaležen ti bom« Dragotin se bridko nasmeje po prijateljevem odhodu in takoj se mu pojasni celi položaj: »Niti on, niti ona ne moreta videti Hrabroslava Skoka. Samo govoriti nočeta«

Tisti dopoldan je ostal Dragotin v hôtelu. Samo par ur, ali celo življenje še ni doživel toliko strašnega. Kakor na smrt obsojen je sedel v svoji sobi s sklonjeno glavo, roke so mu visele ob telesu, žila na sencih mu je bila počasi, a močno, po mrtvaško bledem čelu mu je lezel mrzel pot. Zase je vedel, da ljubi Živko iz cele duše, da ne more biti brez nje nikoli srečen. Ali ona? Bila je morda le hipna omama. Vino in vročina. Ali ne govori iz vsega samo velika ljubezen do Stanka, njenega moža? In Stanko? Ali zmaga strast ali dolžnost? Dragotin odslej ni več vedel, kaj dela. Napisal je Hrabroslavu Skoku ostro pismo in mu zabičal, da se več nikoli ne pokaže v bližino Stankovega doma

Po kosilu je obiskal Živko. Odložil ni klobuka, nagovoril jo je z »milostiva« in ji ob kratkem razložil celo zadevo ter končal: »Pomislite, vse je bilo otročarija. — Nikdo vas tako ne ljubi, vas tako ne more ljubiti kakor Stanko, samo pri njem vas čaka sreča« Potem se je odpeljal.

Doma so takoj opazili izpremembo na njem in v hiši je zavladata velika žalost: oče in mati sta bila prepričana, da jima

je sin nevarno obolel in da se samo premaguje. Dragotin je preležal cele dneve v svoji sobi, ogibal se ljudij, gledal izpod namršnenih obrvij in nabranega čela. Morile so mu dušo grozne misli: »Zakaj sem šel prav za prav k njej? Ali ji nisem mogel pisati? Ali ni bila to nečuvvena surovost in bezobzirnost? — Vse je bilo samo hinavstvo, varal sem sebe in naravo. Ali ni tičal za tem podel namen? Bahaštvo in častihlepnost? Ali ni bila to slabost in bojazen, nezaupanje v samega sebe? — — Haha, taka plemenitost in velikodušnost! Prokleti komedijant! In takega naj bi ljubile ženske? In celo Živka?« Začela se mu je vračati treznost, ko je ostavil sobo in začel laziti po planinah. Vidno mu je ugajal gorski zrak, kri se mu je začela spet enakomerno pretakati in napetost živcev je popustila, v glavi se mu je ujasnilo in začutil se je zopet lahkega in prostega: »Veliko mesto napravi človeka vsega neumnega« Samo včasih se mu je stožilo po Živki in takrat mu je švignil trpek nasmeh preko usten.

Za par dni je dobil pismo od Stanka: ».... in Živka je tako jokala, povedala mi je vse. Vse je zopet dobro Še nikoli se nisva tako ljubila, srečnejšega para ni na svetu Za vse se imava zahvaliti samo Tebi! Bog Te živi, Ti dobra, zlata duša«

Kosovo.

Spisal Niko Zupanič.

Mlada ženska gre po polji z vrčem na rami, sinček ji stopa ob strani in verno posluša, kako mu mati pripoveduje. Nad njima seva spomladno solnce, ali okoli njiju ne pojo vesele ptice kakor drugod. Težak mir leži nad okolico in kakor daleč peljejo oči, pokriva poljano rudeče božur-cvetje, ki se zdaj pa zdaj v spomladnem vetriču zaziblje kakor krvavo valovje. Otožno se ozre mati in pokaže, nadaljujoč svojo povest: »Vidiš, sinko, in to je tisto Kosovo polje; za spomin je poglalo iz njihove prelite krvi to rudeče cvetje« Ta hip šine malemu junaku kri v obraz, kakor pet teptanih črvičev, tako se skrčijo nehote mali prstki V mlado srce je pala iskra, ki bo nekdanj ko požar osvete hrula čez svet.

Kosovo polje in Vidov dan l. 1389 pozna vsak omikan Jugoslovan. Toda večinoma iz srbohrvaških narodnih pesmij, v

katerih je ljudska domišljija resnične dogodke okrasila in jih spremenila tako, da je treba poseči v znanstveno zgodovino, po posrednih in neposrednih virih, če si hočemo razjasniti prave vzroke in posledice tega svetovnega dogodka. Baš kosovske prilike nam nudijo najprimernejšo priložnost, da si živo in prepričevalno predočimo stanje Jugoslovancev, kakšni da smo bili, kakšni smo in kakšni bi morali biti. Potem porečemo lahko o zgodovini kosovske katastrofe: *historia vitae magistra*.

I.

Do današnjega dne ni imela nobena ideja toliko sile, da bi bila mogla izravnati mejsebojna nasprotja ter zediniti vse Jugoslovane v eno celoto. Razcepili so se v toliko državnih in upravnih zemlja, v kolikor večjih ali manjših kosov delijo gore in vode relief slovanskega Balkana.

Vzemimo samo sredino XIV. stoletja. Slovenci so zgubili svojo svobodo že v VIII. veku in ta čas so jih gazili in drobili samopašni nemški mogotci, ta čas je najbujnejše cvelo ponemčevanje in narodni duh je tako trdno zaspal, kakor da se nikoli več ne predrami. Hrvatska je imela sicer svoje pravice na popirju, stoječa v personalni uniji z Ogrsko, ali narodne zavednosti in odločnosti ni bilo več, s katero se je odlikovala za narodnih dinastij do l. 1091. V isterskem in dalmatinskem primorju so se bili vgnezdili Benečani in se polastili vse trgovine, poslej so izžemali bedni tamošnji narod tako, da si še do sedanjih dni ni popolnoma opomogel, da je še sedaj odvisen od prišlecev Italijanov. Nad Bosno in Humom so si lastili vrhovno oblast ogrsko-hrvatski kralji in srbski Nemanjići, ali ondešnji vladar Tvrdko (1353—1391) se je proglasil sam neodvisnim kraljem. Mej drugimi malimi državicami se je najbolj odlikovala srbska država Nemanjičev; del sedanje Srbije ob Donavi, takozvana Mačva se je pokorila ogrsko-hrvatskemu kraljestvu. Bolgarsko carevino je razdelil car Ivan Aleksander l. 1365 mej tri sinove; zapadni del z Bdinom je dobil Sracimir; sredino z glavnim mestom Trnovo Šišman III. (1365—1393); vshodni del (Dobručo) ob črnem morju Dobrotić. Ti bratje so se dolgo prepirali in vojskovali mej seboj.

Take žalostne razmere so vladale na slovanskem Balkanu ne samo v drugi polovici XIV. veka, ampak nepretrgoma smo se cepili od konca VI. stoletja, ko smo prišli skupno pod imenom Sloveni na jug, pa do našega časa. Jugoslovani nismo imeli

nikoli svojega središča, nikdar se nismo mogli združiti v eno celoto, za katero bi se navduševali in umirali. Slepá vladohlepnost in sebičnost posameznikov nas je vedno razdirala, kakor nas razdira še sedaj; sovražniki našega jedinstva ščujejo javno in skrivaj drugega proti drugemu, izkoriščajoč človeške slabosti in zadušijo navadno že v kali vsako idejo, ki bi premagala raztvarjajoče sile.

Kakor sedaj, tako je bil slovanski Balkan vedno podoben razburkanemu morju, po katerem je plavala ladija jugoslovanstva brez cilja in krmarja. Ali rodil se je junak, ki je prijel odločno za krmilo in okrenil ladijo v pravi tir. Ta veliki, slavni junak je bil srbski car Dušan Silni (1331—1355).

V sredini XIV. stoletja so vladali evropskim narodom, osobito slovanskim izvrstni vladarji: na Češkem kralj Karol I. (IV., 1346—1378), na Poljskem kralj Kazimir Veliki (1333—1370), na Ruskem knez Dimitrij Ivanovič »Donski« (1363—1389), kralj Ljudevit Veliki (1342—1382) na Ogrsko-hrvatskem. Kakor vladar bratskega naroda in raven jim v vsakem pogledu, pridružuje se tem slovanskim gospodarjem srbski car Dušan Silni.

Dušan Silni je bil junak po telesu, bister po duhu, odlikoval se je kot hraber vojskovodja, pravičen zakonodajalec in prebrisan državnik. Leto za letom si je osvajal balkanske dežele in širil svojo državo posebno na rovaš vshodno-rimskega cesarstva. Po pravici ga lahko imenujemo jugoslovanskega Napoleona. Vsakemu narodu je spoštoval njegovo vero in običaje; dasi sam pravoslavne vere, vendar je bil plemenit in zanesljiv pokrovitelj nekaterih katoliških krajev. Ko se je ogledala njegova zmagonosna sablja tudi v gladini egejskega morja in si je podvrgel Macedonijo, dal se je venčati za srbskega in grškega carja (samodržcem Srbijem in Grkom) v Skopju dne 16. aprila 1346. Ob enem je povzdignil srbskega metropolita v čast patrijarha.

Odslej mu je plaval pred očmi samo en cilj: da postane Carigrad stolica srbskega carstva, Carigrad, najveličastnejše mesto na svetu! Iz raznih vzrokov, posebno, ker ni imel mornarice, ni udaril takoj na Carigrad, ampak je večal svojo državo na periferiji ter upal, da se tako ojačenemu ne more upreti nobena sila. 1347 si je podjarmil južni Epir, Akarnanijo in Etolijo, 1348 pa Tesalijo, tako da je srbska država segala ob jonskem morju do Arte in ob egejskem morju do Volskega zaliva. Bizantinskemu cesarju je ostal samo še Solun, stara Helada in Tracija s Carigradom.

Vse svoje diplomatske zmožnosti je zastavil Dušan, da izvede svojo najljubšo željo; pogajal se je z Benečani in s papežem Inocencem VI., kateremu je obečal na oko prestop pod Rim, če mu pomore. Tudi bizantinski cesar Ivan Kantakuzen ni držal križem rok in pridno je iskal zaveznikov, našel jih je mej — Turki. Dušan ni imel sreče s svojimi pogodbami, zvesti so mu ostali le Bolgari, ker je bil svak bolgarskemu carju Aleksandru. Z njegovo pomočjo je napadel 1353 Tracijo, ali srbskobolgarsko vojsko so potolkli pri Dimotiki zvezani Bizantinci in Turki. Brez dvoma bi bil Dušan nadaljeval vojsko s Turki in se jim osvetil, ali baš tisti čas je pridrl v njegovo ozenflje ogrsko-hrvatski kralj Ljudevit. Dušan ga je zmagovito zapodil preko mej in mu vzel Mačvo z Belim gradom, v Dalmaciji se je zvezal z Benečani in pridobil tako Skradin in Kliško.

Po teh zmagovitih bojih se je razprostiralo Dušanovo carstvo od reke Arte do Belega grada, od reke Meste do Dalmacije, njegova moč je bila velika, da ni potreboval več nikakih zaveznikov pri svojih podjetjih. In kakor pripovedujejo srbski in dubrovniški letopisci, zbral je leta 1355. silno vojsko 100.000 mož, da jo povede na Carigrad, ali umrl je na potu v Devoliju dne 20. decembra istega leta, in ž njim je leglo v grob vse upanje na veliko bodočnost Jugoslovanov.

Pesem svobode.

Umira nunica devojka,
Ko zunaj se budi spomlad,
Po mraku sobice tesnobne
Ozira se poslednjikrat:

• O stene teške, stene sive,
Zakaj molčite brez srca?
Zapirale nedolžno, mlado
Telo ste moje od sveta.

Zakaj zapirale mi niste
Še duše v ozkih prsih teh,
Ko vrela je in koprnela
Po tistih lepih, solnčnih dneh?•

Umrta nuna je devojka,
Ko se budi pri cvetu cvet,
In duša mlada je zletela
Tja ven v neskončni, lepi svet.

Najlepšo pesem o svobodi
Tam zunaj poje s pticami,
Tam zunaj ziblje se svobodna
Z metuljčki mej cveticami.

Kazimir pl. Radič.

Julius Zeyer.

Za »Jug« spisala Božena Augustinová.*)

Težak udarec je zadel češki narod na samem pragu dvajsetega stoletja. Veliki pesnik, pevec starih narodnih mitov, pisatelj-umetnik, ki je prozo takrat še mlade češke literature povzdignil k najvišji popolnosti v dikiiji in formi, dramatičar, ki je obogatil literaturo odra z izdelki prve vrste, legel je 29. prosinca 1901 v prezgodnji grob! Julija Zeyerja ni več! Že je onemela ta njegova krasna pesem, polna čustev in moči, vzvišena in globoka, za vedno so pretrgane strune najčistejše poezije, prestalo je biti plemenito srce, ki je tako vroče ljubilo svojo rodno zemljo!

Julius Zeyer se je porodil v Pragi 16. aprila 1841. Na pragu življenja so ga pozdravile prijazne okolnosti. Vzrasel je v patrijski rodbini kot najstari sin, v rodbini, blagoslovljeni s pozemskimi dobrotami. V mladosti ni poznal težav morečega uboštva in odvisnosti, s katerimi se je boriti toliko genijem. Celo življenje je živel neodvisno, samostalno, posvetivši se do cela najvišji umetnosti, in te zunanje okolnosti gotovo niso malo prispele k razvoju njegove poezije. Prah vsakdanjih življenjskih bojov mu ni zamel pota k Parnasu, po večno zelenih stezicah je spel k njemu, in njegova zračna Muza se je dvigala visoko nad zemljo, tja mej zvezde, nedotaknjena od pozemske nesnage, vzvišena in nežna ob enem. Ognjena fantazija, vrelo čustvo je mavrično pobarvalo žarke njegove poezije. Pojav Julija Zeyerja je v češki literaturi nekaj docela posebnega. V vrtincu raznih literarnih smerij in tokov, ki so se že v drugi polovici 19. veka bučno borili, ostal je Julius Zeyer zmirom samostalen, a nasledkom tega osamljen.

Prvič se je pojavil Zeyer v slovstvu 1873, ko je »Lumir« priobčil pravljico »Duhový pták«. Bil je to razmeroma pozen nastop, v tej starosti so pisatelji navadno že davno znani. Vzrok te zapoznatosti pa je bil tudi iz cela poseben. Julius Zeyer se je odgojeval v mladosti popolnoma nemško; družina, šola, vse ga je oddaljevalo od lastnega jezika rodni tal. Od proste žene iz naroda, ki je služila pri njegovih roditeljih, se je naučil veliki pesnik jezika, iz katerega je pozneje pričaral umetniška dela nesmrtné lepote. Stoprav v mladeniški dobi se je zavedel domovine in ta čut je vsplapolal v njem s strastnim žarom. Začel se je učiti rodne jezika v času, ko pojejo pesniki prve pesmi lju-

*) Gospa B. Augustinová je bila osebna prijateljica umrlega pesnika.

bezni, in predno si je osvojil bogastvo jezika tako, da je ž njim zadovoljil svojo Muzo, potekla so leta prve mladosti, doba erotiške lirike. Zato je v ogromnem zakladu Zeyerjeve poezije tako malo čisto liriških pesnij, baš zato ni v češki literaturi spominkov Zeyerjevih literarnih poskusov. Kot zrel mož je vstopil v krog »Lumira«, pokazal se je kot gotov umetnik in takoj prvi pojav je obudil pozornost. Široki, a vendar lahki tok njegovega pripovedovanja, originalni zlog, iskra in ob enem plemenito fina dikcija je presenetila literate, ognjena fantazija je osvojila bralce. Sledilo je nekoliko pravljič, povestij, novel, v katerih je bila jasno izražena romantiška smer novega pisatelja. V romanom iz dobe velike Katarine »Ondřej Černýšev« se je postavil Julius Zeyer 1875 mahom v prvo vrsto čeških beletristov. Bila je to prva njegova skladba v velikem obsegu, a v nji se je pokazala vsa sila njegove epiške nadarjenosti. Bogastvo ustvarjajoče fantazije, neobičajen vzlet in čudovita, do najfinejših podrobnostij govora izdelana dikcija je pričala o umetniku prve vrste. Julius Zeyer je napisal Černýševa po povratu iz Ruskega, kjer se je mudil 1873 delj časa v zanimivi okolici. Živel je nekoliko mesecev v Petrogradu v hiši prvega in tedaj vseмогоčnega ministra Valujeva, ki je bil sam pisatelj in spoznal prikrivani pesnikov talent; s svojo merodajno sodbo je pregnal Zeyerju neodločnost in bojazen ter ga pregovoril, da je začel objavljati svoja dela.

(Konec prihodnjič.)

Darwin.

II.

Friderik Veliki: Resnico iščem;
spoušujem jo povsod, kjer jo najdem in
udam se ji, kjer mi jo pokažejo.

Ko sem začel pisati o descendenčni teoriji, vzrojilo je po nekod, kakor bi bil dregnil v sršenovo gnezdo. V nerazumljivi razburjenosti so me napali razni lističi in nekateri so se zaleteli vame celo pismeno. »Kedo pa še govori o brezvercu Darwinu? Čemu obujati mrtve?« taki glasi so prihajali v obče. Ali pripomniti moram, da se ni oglasil niti en strokovnjak, ampak samo ljudje, ki niso imeli znanstvene knjige še sploh v rokah, ki še niso videli od znotraj znanstvenega laboratorija, ki ne znajo prijeti za mikroskop in niti ne slutijo, kaj bi bila mitoza ali

kariokineza? Tem samo povem, da bodo skoro štiri leta, kar se po poklicu bavim z naravoslovjem in vestno zasledujem strokovno literaturo, da pa je malo znanstvenih teorij, o katerih bi se vsako leto toliko napisalo kakor baš o descendenčni. In kedo hoče utajiti večino svetovnih učenjakov, ki odločno oznanjajo razvoj?

Descendenčna ali razvojna teorija nam razlaga, kako so nastale različne rastline in živali. Izrazil jo je že grški filozof Empedokles (490—430 pr. Kr.) iz Agrigenta, a v novem veku Lamarck, Géoffroy St. Hilaire in Goethe. Darwin ima samo posebno zaslugo, da jo je prvi dosledno izvedel in ji pridobil znanstveno veljavo; njemu na čast imenujemo razvojno teorijo (transformizem) darwinizem, kakor se Amerika ne zove po Kolumbu, ki jo je odkril, ampak po Italijanu Amerigo, ki jo je prvi popisal.

Darwin pravi, da je Bog v začetku ustvaril samo nekaj rastlin in živalij, iz katerih so se potem v teku tisočletij razvile vse sedanje rastline in živali. Za vzroke, zakaj so se spreminjali organizmi, za pogoje, pod katerimi so se razvijali, navaja Darwin sledeče faktorje: 1. naravni izbor (selectio naturalis) ali boj za obstanek (struggle for life); 2. dednost (Vererbung); 3. raba ali neraba posameznih delov; 4. spreminjanje okolice in pogojev življenja, prisposobnost (Anpassung) organizmov; 5. preseljevanje (Migrationstheorie); 6. križanje (Bastardzeugung, hybridismus). Opozoriti je treba, da to niso vsi vzroki in da jako neprevidno ravnajo tisti učenjaki, ki hočejo razložiti spreminjanje samo iz enega teh vzrokov ali mu pripisujejo preveč važnosti in moči. Morda je vplivalo na eno samo spremembo več vzrokov, morda celo takih, ki nam jih odkrije šele bodočnost. Darwin sam polaga največ važnosti na naravni izbor ali boj za obstanek, drugi vzroki mu niso tako odločilni; zato razumevajo nekaterniki pod darwinizmom samo selekcijski princip ali boj za obstanek, a prezirajo pri tem, kar je poglavitno: bistvo teorije, idejo razvoja.

Kaj je naravni izbor? Darwin je posnel ta izraz po analogiji iz živinoreje in vrtnarstva; na pr. kmet si želi fine, tanke ovčje volne. Ali kaj, če imajo ovce trdo in debelo? Če pa pozornejše pregleda in primerja meketajoče kožuharje, zapazi, da imajo nekateri vendar drobnejšo volno. Te izbere in pusti za pleme, druge pokolje. In glej, v novem zarodu dobi zopet par ovac, ki se odlikujejo po še večji finosti volne. Te zopet odloči

in spari. Tako nadaljuje večkrat in naposled si izredi ovce, ki imajo tanko volno, kakoršne je želel in kakor jo rabi, on izbira najprimernejše in najboljše, to je umetni izbor. Ta umetni izbor se da posebno imenitno porabiti pri golobih in cveticah; izkušen goloborejec vzredi goloba s takim perjem, takim kljunom in tako glavo, kakor hoče in vrtnarju se lahko naravnost naroči: »Želim cvetico te in te barve, te velikosti, s to posebnostjo i. t. d.« Kako je to mogoče? V naravi ekzistira zakon, da se otroci vedno razlikujejo v nečem od starišev, to različnost ali variacijo potem rejci izkoriščajo v posebni smeri in v svoje svrhe tako, da dobijo novo vrsto organizmov, katera se za vedno ohrani, če se za vedno ohranijo vzroki in pogoji, ki so povzročili variacijo ali celo plemo. Podobno se godi v naravi. V nekem kraju se na pr. spremenijo razmere in pogoji življenja. Vse rastline ne morejo ostati, ker ni morda prvič za vse dovolj hrane, prostora i. t. d., drugič, ker niso vse enako prisposobljene novim razmeram in pogojem; ostanejo torej samo tiste variacije, ki najpopolnejše odgovarjajo novi okolici. Tako se polagoma čisto naravno razvijajo nova plemena in vidi se, kakor bi izbirala narava sebi najprimernejša. V tem pomenu se govori o naravnem izboru. Če se pa oziramo na rastline same, zdi se nam, da se borijo mej seboj za hrano, prostor i. t. d., v tem boju poginejo tiste, ki so slabše in niso tako prisposobljene okolici, v tem oziru govorimo o boju za obstanek, ki se posebno izrazito javlja pri živalih in človeku.

Novo plemo se razvije tudi s tem, da kaka žival v gotovih razmerah ne rabi kekega uda ali dela, ki radi nerabe sčasoma oslabi in se po več generacijah naposled izgubi, ali narobe, da se vsled preobile rabe posebno močno in popolno razvije; po zakonu mejsebojnosti (*correlatio*) vpliva ta sprememba na celi ustroj telesa. Ta princip je povdarjal zlasti Lamarck.

Géoffroy St. Hilaire se je opiral pri razlagi nastajanja novih plemen pred vsem na zunanje vplive, podnebje z vsemi pripadki. Organizmi imajo zmožnost prisposobnosti (*adaptio*), da se privadijo novim pogojem življenja, če se okolica spremeni ali če zaidejo v nov kraj z novimi razmerami. To preseljevanje iz kraja v kraj tolmači Wagner.

Dunajski botaničar Kerner pl. Marilaun uči, da nastajajo nova plemena s križanjem, če se na pr. oplodita dve rastlini dveh različnih vrst (*species*), torej iz tako zvanih bastardov.

Isto misel je izrekel nekoč Linné sam, sicer odločen nasprotnik nastajanja plemen in razvoja.

Za obstanek novih, nastalih plemen je največjega pomena sposobnost dednosti, da stariši prenesejo svoje lastnosti, tudi na novo v življenju pridobljene, na svoje potomce.

Tako vidimo, da sedanje rastline in živali niso prišle gotove na svet, kakor jih vidimo zdaj, ampak da so v teku tisočletij nastale in se razvile. To spoznanje, ideja razvoja, je ena največjih znanstvenih pridobitev preteklega veka, stoletja naravoslovcev.

Neovitalist in botaničar dr. J. Reinke (*Die Welt als That* Berlin, Paetel, 1899) pravi: »Trdno stoji veliko dejstvo razvoja v živalstvu in rastlinstvu, to je neovrgljivi, od paleontologije vloženi temelj, na katerem mora zidati vsaka teorija«.

Franc Derganc.

Pregled.

SLOVANSKI BALKAN. Slovenci. Skoro potečeta dva mesca, kar živijo naši poslanci ob naših žuljih na cesarskem Dunaju. Dosegli niso ničesar! Izgovarjajo se, da ob teh parlamentarnih razmerah sploh ni mogoče. No, bodisi! Ali molčati jim vendar ni bilo treba! Prilike je bilo dovolj, da so izpregovorili in pokazali svetu, da še živimo, da hočemo še dalje živeti, ne samo životariti. Ruski konzul v Trstu sploh ni vedel da prebivajo v Trstu in okolici Slovenci, izvedel je to šele pred kratkim na Dunaju od nekega publicista. Gotovo precej značilno! Davki so vedno večji, življenje vedno dražje, a slovenski volilec ne zine, srečen je, če sme zanesti zadnji belič v davkarijo za mastne dijete svojega poslanca. Resnično, bilo bi umestno, da enkrat prerešetamo, katera neumnost je večja, ali liberalna ali klerikalna? — Če sodimo po raznih lističih, imeli so naši poslanci vendar vedno dosti časa za osebne psovke in napade, izjave o osebni časti in druge reči, s katerimi se prav imenitno pobija dolg čas. Občudovanja je vredno, kako zvito znajo drug drugega zasledovati in vohuniti! Izboren teater, slovensko občinstvo se izborno zabava, od smeha poka, od veselja se taja, samo, če ne bo moralo plačati vstopnine z lastnim življenjem! — **Srbohrvati.** V Dalmaciji so zmagali pri volitvah za deželni zbor katoliški

Srbohrvati. — V Črni gori hoče knez Nikola I. uvesti razne reforme. Ljudstvo se mora najprej s to mislijo in nakano sprijazniti, zato potuje knez mnogo po deželi in obiskuje starešine in glavarje ter jim osebno razlaga svoje namere. — V Srbiji se obrača vedno na bolje. Kabinet in zunanjo politiko vodi dr. M. Vuić, mož slovanskega mišljenja, izvrsten ekonom. — 4. februarja 1901 je umrl v Vršču dr. Svetozar Miletič, prvoboritelj pravoslavnih Srbohrvatov v Avstro-ogerski. Rojen je bil 23. februarja 1826 v Mošorinu. — **Bolgari.** Novo ministerstvo vodi Karavelov, ki strogo pazi, da se vlada ustavoverno in da se knez ne meša preveč v posle, ki ne spadajo v njegov delokrog. Glavno pozornost seveda še vedno obrača nase macedonski komite, ker si ne da izviti orožja iz rok. — **AVSTRIJA.** Parlament deluje, ker so Čehi opustili obstrukcijo in se pogajajo z vlado. — **PRUSIJA.** 15. marca 1901 je dovolil državni zbor poseben dispozicijski fond za pospeševanje nemštva v poljskih provincijah. Prusi hočejo na vsak način ponemčiti Poljake. — **RUSIJA** si je osigurala v zadnjih kitajskih nemirih Mandžurijo in več železniških koncesij. Druge velevlasti niso zadovoljne s tem in ne ve se še, kako se poravnajo diferencije. — **FRANCIJA.** Francoski listi pišejo zadnji čas mnogo o Avstriji. Glede trozveze so istega mnenja, katero je izrazil »Jug« v 2 štv. pod zaglavjem A. E. I. O. U.

Književnost, umetnost in gledališče. — V zalogi O. Fischerja v Ljubljani je izšel II. zvezek Jenkovih pesmij z ilustracijami. O pesmih samih izpregovorimo o priliki več. — Po zunanji opremi je II. zvezek Jenkovih pesmij najlepše ilustrovana slovenska knjiga, na novo smo se prepričali, da je Ivan Vavpotič najboljši slovenski ilustrator. Dasi priznavamo slikarju veliko zmožnost in nadarjenost, vendar moramo na drugi strani izjaviti, da si nasprotujeta po idejah umetnost slik in umetnost pesmij. Tehnično grajamo samo, da se Vavpotič po nekod ponavlja in nimajo ilustracije mestoma prave organske zveze s pesmimi. V sliki »Zvečer« občudujemo resno duhovitost in globino čustvovanja; »Pred odhodom« nas pretrese s svojo otožnostjo; ljubka je vinjeta »Pastir«, ugaja tudi »Naša moč«. Po koncepciji in ideji se je ponesrečil »Pevec«. Dvomimo, dali bi smeli dovoliti uvodni sliki, da nam predstavlja Jenkovo slovensko muzo. Odločno zametamo sliko »Pod gradom«. Ne izpriderije, morda radi nagote. Tu smo Grki in znamo ceniti lepoto človeškega telesa, vemo, da je dosegla narava vrhunec lepote v

svojem najpopolnejšem delu, v človeku in njegovem telesu. Ali ta izsesana telesa s pariško frizuro? Ali so to vile ali kmečka dekleta? Podoba se ne sklada niti z okolico, niti z duhom pesmi. Bolehna pointa, vtihotapljena iz Pariza! Gotovo je veselo znamenje, da vstajajo mladi, nadarjeni umetniki. Ali to smemo zahtevati od njih, da poklanjajo narodu izvirno domača dela. Sicer nam prodajajo slabe posnetke dobrih, tujih originalov!

Za narodov blagor se zove komedija, katero je spisal Ivan Cankar in je ravnokar izšla v zalogi L. Schwentnerja. Prihodnjič več.

Droh. V zapuščini dekana Vesela se je našla izvirna drama »Droh«.

Prešernov sonetni venec je prestavil prav lepo na nemško g. prof. Funtek.

Jednakopravnost se imenuje nov političen list, ki je začel izhajati v probujeni Idriji. V programu pravi: Z narodnega stališča bo list radikalen. To je bila spet enkrat prava beseda!

A. Bezenšek, naš rojak in profesor v Plovdivu na Bolgarskem, je izdal dve brošuri: Petindvajsetletnica »Besede« slovenskih dijakov in prvi shod slovenskih stenografov v Žalcu dne 13. avgusta 1899. V Celju 1900. Knjižica stane 60 v. Čisti dohodek je namenjen dijaški kuhinji v Celju. — Drugo brošuro je izdal v bolgarskem jeziku: Nakazanie v učiliščeto i semejstvoto. Pedagogičeski etjud ot prof. M. Vambergerja. Prevel i dopnil A. Bezenšek. Plovdiv 1901. Cena 50 st.

II. redni koncert »Glasbene Matice«, ki se je vršil 9. marca 1901 v Ljubljani, prinesel je nekaj novega. Orkester je proizvajal prvo slovensko izvirno simfonično delo, prvo večjo skladbo našega mladega in nadarjenega glasbenika Antona Lajovica. Tako je glasbena umetnost tudi pri nas nastopila neodvisno in samostojno, ravna tekmovalka drugim umetnostim. Na vsak način pomeni Lajovic napredek v razvoju slovenske glasbe. »Adagio«, tako se zove skladba, nam je povedal, da je Lajovic moderen glasbenik Wagnerjeve šole, da je kompozicija izvršena po »formuli Wagner«. Kot Wagnerijanec je pokazal Lajovic veliko spretnost v razvijanju »vodilnih motivov«. Ali baš to nas je neprijetno opozarjalo, da je v taki umetnosti več špekulacije nego čustva. »Adagio« kaže malo samostojnega vzleta, le malokje se izkristalizira čista melodija iz kaosa preganjajočih se motivov, za katere se kar tepejo najrazličnejši instrumenti. In

vendar je melodija duša slovenske glasbene umetnosti. Wagner je velik umetnik, ali ne za slovenski narod! Narodu ne služijo niti umetniki, ki posnemajo »diesen germanischen Rassenmusiker«, niti tisti, ki vsiljujejo slov. občinstvu njegova dela. Slovenski umetniki, ustvarjajte iz sebe, iz narodove duše in krvi! V jugoslovanski narodni pesmi in godbi so začetki, iz katerih se razvije naša velika narodna glasbena umetnost, ki poda svetu vsaj toliko kakor Wagner!

Narodna igra »Deseti brat«, katero je priredil po Jurčičevem romanu Fr. Govekar, igrala se je prvič v Ljubljani dne 28. februarja t. l. in dosegla časten literaren uspeh. Zanimanje je bilo velikansko, prišli so gledalci od vseh strani slovenske domovine. Tako je povedal narod sam, kake umetnosti se mu hoče, instinktivno je namignil našim literatom na edino pravo pot.

Kipar Ivan Rendič v Zagrebu je napravil poprsje učenjaka Rade Lopašiča za Karlovec.

Grof Lev Tolstoj izda nov roman: Oče Sergij. V njem riše duševno borbo meniha, ki je bil prej aristokratski lahkoživec, a ga ljudstvo zdaj časti kot svetnika.

Drobiž (Kleine Münze). Tako se zove satirična drama, katero je spisala v nemškem jeziku soproga našega klerikalnega poslanca viteza Berksa. Pisateljico nemškuto je zadela zaslužena kazen! Drama se je predstavljala v dunajskem »Volkstheatru«, in kritika je pisala o nji: Gospa Berks nima niti sence dramatičnega talenta, ne zna iznajti nikakega dejanja, narisati nikakega značaja, razviti nobenega prizora. Vsa tehnika kaže neizrečeno najjavnost in nezrelost.

Česká revue, mesečnik, ki ga izdava v Pragi klub Narodne svobodomiselne stranke, prinaša v marčevi številki začetek velezanimive daljše študije univ. prof. dr. Lub. Niederla o macedonskem vprašanju.

Slavjanskij Věk je polmesečnik, ki ga izdaja že drugo leto na Dunaju dr. D. N. Vergun. List se bavi s kulturnimi in političnimi težnjami vseh Slovanov.

Stope.

Kaj se vse na svetu čuje!

Kaj se vse na svetu čuje!

Daleč po cesarstvu sluje,

Mož, ki v svoji učenosti

Norcem vsem pripoveduje,

Kakor velikan modrosti

Da ni bil Slovan Prešeren,

Le sebičen in nezmeren,	Kot Slovenec dalje životari!
Zdaj pa mladež našo truje!	Zate zdravo ni berilo,
Kaj se vse na svetu čuje!	Kar srce mu je polnilo.
Daj nam, Bog, še takih Neslo-	Naše žalostne razmere
vanov,	Niso mu razdrle vere,
A varuj nas takih modrijanov!	Da Slovencem bode vstalo,
Neznačajna ti mladina,	Novo solnce posijalo.
Ki v Prešernu ljubiš, štuješ	Sploh on zate pisal ni,
Vzor in domovine sina,	Nego za jezikoslovce,
Z njega pesmami se truješ,	Za učene pikolovce,
Čuj, le on je kriv, ta grešnik	Da jim dela preskrbi.
stari,	Kaj sicer bi reševali,
Da dozda Slovenec v brata	Za modrost nam prodajali?
Ni pretil se še Hrvata,	Jak—šič.

* * *

Slov. Matica misli odslej izdavatı namestu Glaserjeve slovstvene zgodovine molitvenike. Prvi zvezek bo imel naslov:

»Gospod, teci nam pomagat! Molitvenik za umirajoče Slovence.«

* * *

Nekateri ljudje ob vsaki priliki zabavljajo ljubezni, češ, da pride iz nje malokdaj kaj pametnega. Imajo čisto prav! Ko bi ne bilo v gotovem slučaju te hentane ljubezni, ne bi nas morda sedaj nadlegovali taki neslani blebetači.

Listnica.

»Nada«, ilustrovan polmesečnik v Sarajevu, pisala je dne 1. marca t. l. jako laskavo o »Jugu« in rekla mej drugim: »Jug« je namenjen v prvi vrsti Slovencem, a delati hoče za duševno edinstvo vseh Jugoslovanov. Prva in druga številka tega mesečnika nas je uverila, da so se izdavatelji z odločno voljo oprijeli oživotvorjenja svojega programa, da jim je pred očmi korist slovenskega naroda na osnovi istine, brez obzira na desno in levo.... Z označeno smerjo »Juga« se popolnoma skladamo ter ga toplo priporočamo vsem prijateljem kulturnega dela pri Slovencih in njih bratih.

P e d a g o g. Imate prav, ta zaspanost in topost sedanje slovenske mladine obuja opravičeno bojazen za našo bodočnost. Nikakega res-

nega navdušenja za domovino, nikakega resnega dela! Vse omamljeno in omrtvičeno! Tudi mi smo že premišljevali, kako bi se dalo odpomoči temu zlu? Najhujše ožigosanje zasluži nemarnost naših vodilnih narodnih krogov, ki prepuščajo mladino samo sebi. Tako imajo naši nasprotniki lahko delo, lehak napredek, neizkušena mladina kar trumoma vre v nastavljene pasti. Vaš predlog je zadel pravo: po vseh učiliščih naj bi se osnovala društva za mladino, v katerih bi se gojila domača dejanstvena in slovstvena zgodovina, obdelovalo se posebno tudi narodno blago. Mladina naj bi natanko proučevala življenje naših dedov, starih Slovencev, ko so bili še svobodni ter imeli lastno vero in postavo. Tako bi se zbudilo v njej zopet plemenito navdušenje in hrepenenje! — Kulturno napredujemo Slovenci tako počasi, ker nimamo strokovnjakov. Naše najboljše glave kažejo neko površno univerzalnost, ki ne vodi k nikakemu lastnemu napredku. Strokovnjak se mora že od mladega pečati s svojo stroko, drugi ga morajo pri tem podpirati in ga navduševati za strokovno delo. Mi nimamo primernih knjig, niti listov, ki bi navajali in opozarjali mladino. Ko bi imeli iz vsake stroke vsaj po dva ali tri strokovnjake! Kako si vzgojimo strokovnjakov? Najlože tako, da bi izdajal kak slovenski list posebno prilogo za izobražujočo se mladino. V tej prilogi bi se dajale naloge iz vseh strok človeškega znanja: dobro rešene naloge bi se tudi ponatisnile. Vrednik priloge bi moral paziti na nadarjenost posameznikov za posebne stroke in jim dajati primerna navodila. Take priloge se ne bi smel sramovati noben list, češ, da tako ne delajo nikjer. Smo pač Slovenci in kot taki imamo posebne potrebe in razmere! »Jug« bi bil takoj pripravljen, izdavat tako prilogo, če mu priskočijo na pomoč rodoljubi s potrebno podporo.

G. —b— v L. Dokler bodo naši poslanci in politiki taki lenuhi, ne dosežemo ničesar! Za gorko pečjo mašijo in gazijo politične članke brez duha in ognja, to je vse! Delati mej narodom, prirejati shode in tabore, — do tega imajo čudno idiosinkrazijo. — Zakaj nasprotujejo liberalci splošni, tajni in direktni volilni pravici? Ker je večina prebivalcev nerazsodna in odvisna od klerikalcev, in bi torej najbrže povsod zmagali le klerikalci. Ko bi bila masa probujena, seveda, potem bi bilo drugače!

Sansculotte. Jako ste se zmotili; »Jug« ni nikaka »chronique scandaleuse«. Pikantne vesti o poslancu Povšetu

pošljite kakemu drugemu listu, ki Vas zato morda bogato nagradi, a nas pustite s takimi zagovednostimi na miru!

Starina. Jako ste nas razveselili s svojo pošiljativo! Iskrena hvala! O priliki začnemo priobčevati Vaše »Govore slovenski mladini« pod naslovom »Starček mladini«. Bog daj, da bi obrodili mnogo sadu! Bog Vas živi še mnogo leta!

Y. v L. Vašega članka iz različnih vzrokov ne moremo prijaviti. Pravite, da je Jurčič uspel, Govekar propadel, ker sploh ni zmožen, da bi zadel narodnega duha; da je pusta ironija, če piše pisatelj romana »V krvi«, zbirke »O te ženske!« i. t. d. narodne igre. Vaša kritika je preostra, v nji pogrešamo nepristranske dobrohotnosti. — Sicer pa mi Slovenci itak nismo imeli doslej sreče s svojimi kritiki! Drugje opravljajo kritiški posel vseučilišni profesorji ali ljudje, ki so drugače pokazali svojo temeljito naobrazbo in plošno umevanje, pred vsem pa čist, zanesljiv značaj. Ali pri nas? Če nekatere kritike kritično preiščemo, če pomislimo, kako so se spravljale v javnost posamezne kritike? . . . Res, čas bi že bil, da nastopi spet kak »gromovnik«; pa tudi Herakleja bi rabili, da iztrebi razne avgijeve hleve . . . Nekdo je zadnjič pisal o Böcklinu, da je največji epik, ko je v resnici največji lirik. Tak pogrešek se vendar ne more primeriti resnemu človeku. Nekdo drugi je zmazal blazno stvar in jo podtaknil javnosti za človeško podobo »Irmo«. Kam pridemo brez kritike?

dr. Tomaž. Vaš članek »Vera in politika« izide prihodnjič.

Mestislav. Če bo le mogoče, prihodnjič! Gospodje okoli »Edinosti« so včasih res zmešani, da pozabijo, da je »Edinost« političen list s strogo omejenim programom, a nikaka revija. — Zunaj: Nemci in Lahi; znotraj: klerikalci, liberalci, soc. demokrati, dekadenti i. t. d., in zdaj so pricapljali še internacionalni Masarykovci. G. Lončar menda res ne ve, kaj hoče. Žalostna nam majka!

—i— v C. Nekateri so prišli po zaslepljenosti v vrtinec ljubljanskega liberalizma. Zato pa čutijo zdaj ne samo tiskarji, ampak tudi drugi podjetniki, kako jim teče voda v grlo. Upamo, da se skoro streznijo po Tavčarjevi »čaši opojnosti«.

Vse pošiljatve naj se naslovijo: Redaction »Jug«, Wien, XVIII. Martinstrasse 19.

